

Хвораст В. (г. Брэст, БрДУ ім. А.С. Пушкіна)

ВОБРАЗНАЯ РАЗНАСТАЙНАСЦЬ САНЕТАЎ М. РУДКОЎСКАГА

Міхась Рудкоўскі – таленавіты паэт з Ганцаўшчыны, самай глыбінкі беларускага Палесся. Сваю творчую біяграфію ён пачаў зборнікам вершаў з сімвалічнай назвай «Першыя версты» (1963 г.). Годным працягам спробаў берасцейскага паэта сцвердзіць сябе як майстра слова сталі паэтычныя зборнікі «Сінія брады» (1967 г.), «Позвы» (1971 г.), «Векавечная Бацькаўшчына» (1976 г.), «Гарынь» (1992 г.) і інш. Творчасць Міхася Рудкоўскага прываблівае не толькі шчырасцю пачуццяў, тонкім лірызмам, знешняй і ўнутранай прастатой, але і жанравай разнастайнасцю вершаў. Так, акрамя свабодных вершаў, паэт пісаў творы ў цвёрдых жанравых формах – балады, элегіі, санеты, трыялеты.

Першыя санеты з'явіліся ў Рудкоўскага ў пачатку 70-х гг. – у зборніку «Позвы». Што ж уяўляюць сабой гэтыя паэтычныя творы і якія вобразы іх напаўняюць?

У санеце «Маім барам звінец – не адзвінец...» паэт разважае пра філасофію кругазвароту жыцця. Яно ўяўляецца лірычнаму герою няспынай плыню, што імкнецца да бяскончасці. Вядома, што кожнаму чалавеку адмераны пэўны, на жаль, абмежаваны час для рэалізацыі сябе на зямлі. Але гэтая жыццёвая аксіёма не адмаўляе права на вечнасць, якую можа падарыць сувязь пакаленняў. Чалавек, яго памкненні, справы жывыя да таго часу, пакуль ёсць у іх надзейны пераемнік. Гэта датычыцца і асобнай індывідуальнасці, і цэлага народа. Тое ж можна сказаць і пра мастацтва.

Лірычны герой санета Міхася Рудкоўскага ўпэўнена сцвярджае:

*Маім барам звінец – не адзвінец,
Маім крыніцам ліца – не праліца» [1, с. 98].*

Тым самым ён канстатуе непакіснасць сваёй будучыні, што будзе звязана з маладым пакаленнем:

Ёсць пад карой і ў каранях жыцця –

Жыць будзе дрэва: лесу зелянец!» [1, с. 98].

Як бачым, свае філасофскія разважанні паэт выказвае не прамалінейна, а праз выкарыстанне сукупнасці метафарычных (слоўных) вобразаў: бору, крыніцы, дрэва, лесу, а таксама поля, нівы, зярнятаў, глебы і інш. Калі названыя мікравобразы прааналізаваць з лексічнага пункту гледжання, то іх можна аб'яднаць у адну ўмоўную прадметна-тэматычную групу «зямля – прырода». Таму можам гаварыць пра тое, што шэраг выкарыстаных паэтам мікравобразаў ствараюць у лагічнай узасмэсаванай цэласнай карціну-разважанне пра бесперапынны рух жыцця. Лірычны герой санета верыць у свой працяг на зямлі: «Не прападу я – унукам узрасту» [1, с. 98], нават нягледзячы на тое, што «вятры ў няласкавых стагоддзях // Зямлю маю астуджаюць-халодзяць» [1, с. 98]. Сучаснасць і будучыню лірычны герой вельмі шчыльна звязвае з прыродай, зямлёй, бачыць у іх крыніцу неўміручасці. І зусім невыпадкова з'яўляюцца ў вершы слоўныя вобразы жыта і коласа, якія ў народнай культуры асацыіруюцца з нечым чыстым, святым, жыццядайным. Лірычны герой параўноўвае сябе з коласам: «Жыву, бы колас, я начыстату» [1, с. 98]. Тым самым ён сцвярджае, з аднаго боку, свае высокамаральныя жыццёвыя прынцыпы, а з другога – падкрэслівае сваю злучанасць з роднай зямлёй. Гэтая важная акалічнасць сведчыць пра тое, што вобраз лірычнага героя варта паставіць у адзін рад з умоўным вобразам «зямля – прырода». У такім разе выбудоўваецца своеасаблівая трыяда вобразаў «зямля – прырода – чалавек», на аснове якой і раскрытваецца філасофскі змест верша.

Такім чынам, у філасофскім санеце Міхася Рудкоўскага «Маім барам звінец – не адзвінец...» створана шмат слоўных вобразаў, якія аб'ядноўваюцца не толькі агульным сэнсам верша, але і сваёй прыналежнасцю да адной прадметна-тэматычнай групы лексікі, якую ўмоўна можна акрэсліць як «зямля – прырода». Цесная сувязь слоўных вобразаў паміж сабой сведчыць пра тое, што ўсе яны невыпадковыя і што ў звязцы працуюць на дакладнае і яскравае выказванне аўтарскіх думак. А цвёрдая форма санета, выкарыстаная Рудкоўскім для напісання верша, падкрэслівае важкасць змешчаных у ім філасофскіх разважанняў пра жыццё.

У санетах Рудкоўскага 70-х гг. з'яўляецца вобраз радзімы, які інтэрпрэтуецца перш за ўсё праз лакальны вобраз Палесся. Усякі раз, вяртаючыся ў «край свой дарагі», паэт вітаў яго з асаблівым пачуццём павагі:

– Дзень добры, баравыя – ў стыні – сосны!

Дзень добры вам, на версах снягі,

І вам, ля хаты роднае, бярозы! [2, с. 7].

Працываганая радкі з верша Рудкоўскага «Вяртаюся я ў край свой дарагі...» сведчаць пра тое, што паэтава ўспрыняцце малой радзімы сінкрэтызуецца з яе асобных частачак. Адной з іх з'яўляецца родная хата, якая становіцца сімвалам чысціні і святасці. Не выпадкова лірычны герой (а тут яго мэтазгодна атаясамліваць з самім паэтам) звяртае ўвагу на тое, што перад уваходам у хату ён вельмі доўга выцірае ногі, а разам з тым, можа, «выцірае і душу». Вымыты парог роднай хаты ўяўляецца своеасаблівай мяжой паміж недасканаласцямі знешняга свету і ўрачыстай святасцю хатняй атмасферы, здольнай ачысціць душу. На парозе сваёй хаты лірычны герой думае пра тое, што ж ён скажа сваёй мілай матулі пры доўгачаканай і адначасна раптоўнай для яе сустрэчы. Здаецца, што сказаць можна многае; але ёсць такія моманты ў

нашым жыцці, калі словы становяцца не патрэбнымі. «Калі я і наведкі анямею, / Мяне ва ўсім матуля зразумее», – такімі словамі заканчвае М. Рудкоўскі свой верш і тым самым сцвярджае вялікую сілу матчынай любові, яе празарлівага разумення свайго дзіцяці.

Такім чынам, у санеце «Вяртаюся я ў край свой дарагі...» вобраз радзімы ствараецца праз выяўленне адносінаў лірычнага героя да прыроды, роднай хаты і любай матулі.

Вобраз роднага краю ў творчасці Міхася Рудкоўскага не абмяжоўваецца лакальным вобразам Палесся. Так, любоў да сваёй радзімы ў шырокім сэнсе Рудкоўскі выказвае ў санеце-звароце «Начны Мінск». Паэт, звяртаючыся да стольмага горада нашай краіны, перадае яму поклон:

Ад Белавежы, казкамі багатай,

І ад слаўтай крэпасці, як брату,

Салодату і працаўніку здавён» [2, с. 30].

Вобраз-малюнак начнога Мінска ў вершы змяняецца згадваннем пра Янку Купалу, да якога «з хваляваннем сына» ідзе лірычны герой, каб пагаварыць *пра век круты, пра мілую Айчыну,*

Пра справы паэтычнае дружыны,

Пра клопат наш і нашу правату...» [2, с. 30].

Гэтымі радкамі Рудкоўскі падкрэслівае нязменную аўтарытэтнасць Купалу для паэтаў-сучаснікаў, а таксама звяртае ўвагу на праблемы літаратуры і жыцця, што застаюцца актуальнымі і праз стагоддзе.

Як бачым, вобраз радзімы ў санеце Рудкоўскага «Начны Мінск» падаецца ў больш шырокім прасторавым і часавым кантэксце, што пашырае межы мастакоўскага ўспрыняцця роднага краю.

Увогуле, лірыка Міхася Рудкоўскага не абмяжоўваецца выключна геаграфіяй Беларусі. З вершаў паэта паўстаюць, напрыклад, малюнкi Ялты і Ленінграда. Так, у санеце «Ленінграду» Рудкоўскі нібы ажыўляе перад чытачом гэты слаўты горад, выказвае сваё захапленне яго «магутным рухам, // Красою мудрай, непакоры духам // І веліччу сваёю» [2, с. 25].

Міхась Рудкоўскі – вялікі майстар паэтычнага радка. Пра гэта сведчыць не толькі тое, што ён стварыў шэраг цудоўных кніг паэзіі, але і тое, што паспрабаваў сябе ў розных паэтычных жанрах. У 70-я гг. XX ст. у творчасці Рудкоўскага (у зборніках «Позвы», «Векавечная Бацькаўшчына») таксама вылучыўся санет. У санетах гэтага перыяду паэт разважае над філасофскімі праблемамі бесперапыннасці і сэнсу жыцця. Для выяўлення свайго погляду на гэтае пытанне Рудкоўскі стварае рад слоўных вобразаў бору, крыніцы, дрэва, лесу, а таксама поля, нівы, зярнятаў, глебы і інш., з якіх выбудоўваецца трыяда «зямля – прырода – чалавек». Лірычны герой як кампанент гэтай трыяды цесна звязвае сваю сучаснасць і будучыню з прыродай і зямлёй, адчуваючы ў гэтай сувязі вытокі і бесперапыннасць жыцця.

У іншых санетах Рудкоўскага 70-х гг. XX ст. з'яўляецца вобраз радзімы, які выяўляецца праз розныя складнікі. Так, у адным выпадку вобраз радзімы выяўляецца лакальна праз вобраз роднай вёскі, Палесся; у другім радзіма разумеецца больш шырока – як уся Беларусь, са сваім мінулым, сучасным і будучыняй. Шчырая паэзія Міхася Рудкоўскага прапануе чытачу для ўспрымання і асэнсавання і многія іншыя непаўторныя вобразы.

Літаратура

1. Рудкоўскі, М. Позвы. Лірыка / Міхась Рудкоўскі // Мінск : Беларусь, 1971. – 112 с.
2. Рудкоўскі, М. Векавечная Бацькаўшчына. Лірыка / М. Рудкоўскі // Мінск : Маст. літ., 1976. – 96 с.